

Kosova : Akana te Reagingyolpe vash Phandipe e Kontamirime Kapyengo Krizyune Kondicie vash o Roma kola Meklile ano Kontaminimo Than pherde Dersh Bersha.

(Brisel, 24. Juno 2009)- O UN-i thay Kosovako Raipen valjazna te keren le mashkarthemutne donatoryenca kay te phanen o kampya kola si zeherlime e olovea, bizo achipe pale, kote jivdinena o interno nashe Roma, te ikalen e manushen kotar o kampya thay te siguringyol olenge saslaripe kotar o zeherlipe e olovea, vakergya o Human Rights Watch pe poro raporo kole ini sikavgya adive.

Raporto kotar 68-riga, “ Zeherlipe e Olovea : Kriza truyal o satipa thay Manushikane Hakya ano Mitrocicake Romane Kamyä “ vakerla vash yekh vakeripe e dekadyune nasuksesö e UN-esko thay yaverengo kola manglape sine te den e Romenge sastipeski asistencía thay adekvatune beshipesko than , thay virusyune negativitetya vash o sastipe kotar o kamyä.

“O Roma vash i yekh dekada siton mekle ano akala kontaminime kampya” , phengya e

Wanda Troszczyńska-van Genderen, rodlarno kotar o Human Rights Watch , rodlarno vash sasto Balmako. “ Kobari sine girichinla te sine kay sine ova lafi e ofisiyalune UN-eske familiake jenenge thay Kosovake Raipeske te sine kay zorea sine ovla olngë famile te jivdinen ano ayekha thana?”

“Romani mahala ani Mitrovica atakisali kotar e rig etnikune albanyengo ano Yuno 1999. Ji 24-to Yuno, e mahala qhorgyola thaj thablola ji pe temelyo, thay 8,000 beshutne mekna phere khera.” But olenda thovdile eno than ano uche koncetripya e olovesko pashe meripeske oloveske rudnikoske. Odova thovipe e beshipesko manglape sine te ovel yekh periodikuno, numay pandar ote jivdinena truyal 670 Roma pe kamyä , e shaipne domencar pe sastipe.

Ini ka jangyaola vash o kontaminipe e uche novelesko ano than truyal e meripesko olovesko rudnikosko (may angle sine dokumentimo kotar e rig UN-i 2000), sa o kamyä, numay e yekhesko, siton ano pashipe e Trepchake

bunishtyengo. Yekh e kamyendar arakhlola ano Leposavichi, 45 kilomentarya kotar e nurdunisasto. Lokacia e kampyengi thay o tikne sastipeske kondicie ande domi vash o jivdipe e jenengi kola jivdinena ano kampya, may buderi pe chavore, kola ini akana silen refektipe kotar o olovo .

“ Klaro si kay e kontaminacia anla domi e sastipesko e manushengo kola jivdinena ano odola kamyay”, phengya e Troszczynska-van Genderen.” May buderi si chalavde o Chavore, e fiziune domyencar thay e mentalune evolviripyancar.”

Testiripe kontaminacia e telune nivelesko thay “chelation therapy”(tretmano vash ikalipe e olovesko ano rat), kerdo kotar o sslarne thay medicinake pheynengo kerdola nekobar ver kotar 2004 thay 2007, e fokusea pe chavore. O testiripe thay saslaripe koordinsalo koar e rig Misia e Nacionalune Uniako ani Kosova thay Lumiaka Organizaciako vash o sastipe. Numay niyekh var na sikavdilo saastardo saslaripe.

2007, Misia e UN-ski anla decisipe te achevel o saslaripe, thay o testipe achavgyola palo anipe e bange decisipesko (ano suro e misalesko kay ka o Roma sige si te meken kotar o kamyay) thay kay avutno saslaripe thay testiripe si na maglo. Yekh yaver stiripe kotar e rog e Nurduna Mitrovicaka hosipitalesko, thay rodlarde kotar e rig e kamyenge beshavnenge, sikavgyola kay nesave chavore silen pale ucho nivelu e olovesko ano rat. Buderuno koncetripe e olovesko ano manushikano truplo shay te anen domi e zhivcyune thay reproduktivuno sistemya , sar ini tomi e bubrekhyengo. But ucho koncetripe e olovesko ano rat shay te anol e koma thay meripe. O Olovo si ulavo anla domi vash o chavore, feri so shay anla butperiodikuno thay nairando domi e godyako.

Ji ano dikhipa akale problemesko vash o satipe ano kampya ji 2004, sa ji kay o lokaue thay mashkarthemutne Romane aktivistya na startinde te vazden aakava puchipa ano mediya, thay rodinde kay akava puchipa te chiven (ultimativuno na suksesuno) preal chachune kanalya ano Kosovake krisya thay Evropyuno Krisi vash Manushikane Hakya.

2006, palo pritisko kota e rig UN-sko truplo vash manushikane hakya , birapkani rganizacia thay kritikuno mediyuno dikhipa, misia e UN-eski phangyla duy kotar trin may kontaminyune kampya, Zitkovac tay Kablare. Truyal 450 beshavne

iragyona phere kherende ani Mitrovica, ji kay o yavera nakhna ano yekhperiodikuno (Osterodi) kampi. O nevo yekhperiodikuno kampi, dur 150 mera, si pharo reflektimo e toksineya e balvala ola avna otra o Trepchake bunishte , numay o raibe phenla kay si o than “ duruno kotra o olovo” feri so o betoneko kotor e thanesko thay phiravipesko pani harcinla kontaminacia e oloveski.

O trinto Kampi (“Cesmin Lug”) aqhola , pere beshavnencar, kola na mangle te nakhen ano yekhperiodikuno kampi feri so odova kampi sine reflektimo e thaneya e kontaminacia.

Hari kerdilo ani agorutni dekata kay te ashutingyol e Romenge kola achile ano kampya kay te meken odola kampya thay te arakhlol olenge beshipesko than , ya te irangyon ano phere khera vay ano yavera than. Nesave Roma irangyona ani Mitrovica 2007 akan duy kampa phanglona anu o phanglipe ano leipe pe buti na sine na sine ini e Kosovake socalune ashutipeso, odoleske ini na silen sheya vash ashutipe.

Mayo 2008, Misia UN-ski gatisraga te tiknarel poro reprezentipe ani Kosova, thay dende o menajmento e achile kampyeno e Kosovaka Ministriake vash o KOMunitetya thay Iranipe, kola na sila strategiya vash alosaripe e krizake. Numay odolaestar, o kampya arakhlina ani komuna tali kontrola e Srbyengi, kola na lena pe konsideripe e yuridikcia e neva Kosovake Raipesko, ano chekat e etnikune Albancyencar.

E Kosovake autoritetya, akana sigate, kergye koordinaciulni grupa, savi si ingardi kotar o ofiso le sherunominstererisko, kote si hem US thay Evropaki Komisia, te keren plano kay te arakhen solucia akale krizake. Thay may but te kerelpe, may bari finaciyalno thay politikuo suportu kotar may bare donatorya thay mar zuralo fokusi ano medikalno testipe thay sastaripe, ka avol yek kotar o mangipa te anolpe akajay idea ano realiteti.)

Raporto Human Rights Watch-a propozinla, Kosovake autoritetya thay mashkarthemutne donatorya te anel lugoperiodikuno alosarpe phanglipea:

- Orento medicinyuni evakuacia e sa jenengi kola beshna ano kampya thay te thovyon ano shukar kondiciyun thana;
- Lugoperiodikuno phanglipe e achile kampyengo;

- Orgentn saslarpe kotar e kontaminacia e olovesko vash o sa jiakanutne beshavne jene e kamyenge;
- Lugoperodikuno alosarpe vash o beshipesko than ano manglin e beshavnenge jenengo; thay
- Akcesi, socionaluna asistenciake, saslarpe, edukipe thay leipe pe buti